

LEPOSLOVNI JEZIK IN STROKOVNI JEZIKI

Leposlovnemu jeziku bi lahko rekli tudi pesniški jezik. S tema izrazoma mislim tisti način jezikovnega izražanja, ki ga povečini uporabljajo ustvarjalci pesmi, povesti, romanov, novel in drugih besednih umetnin. Ta jezik mora biti že zato, da delo doseže večji umetniški učinek, bolj skrben, izbran, živahen in slikovit, kakor pa more in sme biti n. pr. jezik čisto strokovne razprave, poročila, trgovskega ali osebne pisma, računa ipd. Pri drugi rabi niti še ne mislim na čisto strokovno izrazje, ki ga imajo posamezne stroke in njih vrste, marveč le na splošni način izražanja ter izbiro splošnih besed in fraz. Da morata splošni in strokovni jezik paziti na slovnično in pravopisno pravilnost, se samo po sebi razume. Toda že meni samemu se je pripetilo, da mi je kak prevnet korektor ali morda celo urednik v rokopisu nadomestil kako besedo s tako, ki je v SP označena kot boljša namesto ozvezdene, in mi je s tem bistveno spremenil pomen stavka. Tudi s samovoljnimi premestitvami ločil so mi že prvotni smisel spremenili. Še več takih pritožb pa slišim od različnih piscev znanstvenih in drugih strokovnih razprav, ko mi le-ti na osnovi svojega prvotnega teksta dokažejo, da imajo oni prav in ne popravljavec. Iz vsega vidim, da mnogi jezikovni popravljavci nimajo pravega odnosa do jezika, zlasti ne strokovnega, da strokovni jezik merijo z merilom leposlovno umetniškega izražanja. To je napak oziroma preozko stališče. Na tako stališče se SP nikjer ne postavlja. Strokovni članki, razprave, neliterarna pisma vseh vrst in vse drugo, kar se iz strokovne ali dnevne potrebe piše, mora biti preprosto, jasno, brez podob, prisposodob in drugih olepšav, ker je namenjeno pouku, ne pa estetskemu užitku.

Vsaka stroka ima poleg svojega čisto strokovnega izrazja tudi svoj način zlaganja in sestavljanja stavkov, uporabe pridevnikov in drugih besed, svoja posebna rekla, celo svoj način stavljanja ločil. Zdravnik se ne glede na drugačne strokovne termine čisto drugače izraža kakor n. pr. strojni inženir. Še fizik in strojni inženir ali elektroinženir, ki so si sicer dosti blizu, se vendar med seboj ločijo po samosvojem načinu izražanja, celo, kadar govorijo o istem strokovnem predmetu. To imam na raznih terminoloških sejah nešteto krat priložnost opazovati. Strokovnjaki še v čisto zasebne pogovore radi vnašajo svoj strokovni način izražanja, da rabijo iste podobe, fraze ipd. Gre torej za razne *strokovne jezike* in ti imajo ravno tako pravico do svojega življenja in razvoja kakor leposlovni jezik, ki ni nič drugega kot strokovni jezik leposlovcev. Leposlovni jezik in strokovni jeziki so si v prirednem, enakovrednem razmerju. Splošni pismeni jezik jim je šele nadrejen, višji pojem, in tega strokovni jeziki vsak po svoje oblikujejo.

Slovenski pravopis je namenjen vsem, vsak strokovnjak si mora iz njega poiskati in izbrati to, kar v danem primeru potrebuje. Pravice, da ta splošni pismeni jezik po svoje oblikuje, mu ne sme nihče jemati,

tudi jezikovni korektor ne. Držati se mora le splošnih slovničnih in pravopisnih pravil.

Slovenskemu pravopisu očitajo nekateri premajhno, drugi pa preveliko strogost v postavljanju križcev in zvezdic pred nekatere besede. Oba nasprotujoča si očitka dokazujeta le, da je SP ubral še dosti dobro srednjo pot. Osebnostno mnenja, da je v nekaterih primerih prestrogo. Vzemimo n. pr. besedo: klamfa. V Pravopisu ima z vsemi izpeljankami vred križec, kar pomeni, da za knjižni jezik ni dovoljena. Toda nadomestila, ki se zanjo predlagajo (penja, penjača, skoba), so vsa tako malo znana in neprikladna, da jih v vsakdanjem življenju nihče ne rabi. Na drugi strani se sprašujem, zakaj niso križane prav toliko vredne besede: klina, pila, bala, balož, bajta, banda, banja, baža, bluza, brajda, briga, buhtelj, cilj, cin, ciza, cof, cokla, cola, cvek, datelj, deža, fabrika, fleten, gajba, gepelj, grinta, grunt, jesih, kahla, kangla, koc, krona, lampa, laterna, lupa, macola, nagelj, oblič, ocet, očala, oficir in podoficir, pácati -am, pajac, parizar, pehtran, perkal, piškot, pištola, ploh, polenta, pošta, puša, ranta, rašpa, rešta, ribati, rotovž, sablja, skodla, solata, sorta, stepa, šal, škatla, špila (toda špula ima križec), špranja, tabla, tram itd., itd.

Ta neenotnost v presoji izvira od tod, da sestavljavci nismo imeli celotne tiskane knjige na razpolago, da bi snov lažje pregledali in neenotnosti izravnali. V novi izdaji se bo to zgodilo.

Nekateri očitajo Slovenskemu pravopisu, da je premalo strogo v frazeologiji in da je frazeološkega gradiva sploh premalo v knjigi. Premajhno strogost očitajo Pravopisu tisti ozkosrčni puristi, ki vidijo v njem vse zvezdice in križce, ne spoznajo pa njegovega pravega duha; ne vedo, da je jezik živ organizem, ki vsak dan sprejema in prebavlja novo hrano in jo bolj ali manj prebavljeno usvaja, da raste in se krepi, neprebavljivo pa tudi izloča. Zato se jezik, tudi pismeni, spreminja, je dinamičen, ne statičen. Še tisti, ki natančno pozna zgodovinski razvoj jezika, tudi v njegovih narečjih, je večkrat v zadregi, ko hoče soditi, da je to in to neprebavljeno in neprebavljivo, da je torej treba izločiti ali, v pravopiščevem jeziku povedano, da je treba označiti s križcem ali morebiti z zvezdico.

Res je, da je v SP malo frazeološkega gradiva, toda zopet je treba povedati, da je to pravopisni, ne frazeološki in stilistični slovar. Dali smo v Pravopis le nekatere besedne zveze za pojasnilo in rabo, da bi vsaj malo nadomestili frazeološki in stilistični slovar. Da tega gradiva nismo dali več, je razlog v tem, da v to knjigo ne spada in da ga v marsikaterem primeru tudi nismo imeli od kod črpati. Gradivo za frazeološki in stilistični slovar je treba šele sistematično zbrati. To je pa delo let in mnogo bistrih glav. Tak slovar bo v prvi vrsti namenjen leposlovnemu jeziku. Tam se bo lahko ločilo ljudsko ali, kakor nekateri pravijo, staro in lepo od zgolj »papirnatega«, ki je nastalo in se uveljavilo samo v knjigi. Pa še tam dvomim, če si bodo dobri pisatelji in pesniki res dali soliti pamet od strogih puristov.

Večkrat me razne vrste pisci, zlasti strokovnih razprav, sprašujejo, ali smejo rabiti to ali ono besedo, češ da je v Pravopisu ni. V Pravopisu marsikatero besedo ni, saj ni stremel za popolnostjo, niti je ni mogoče doseči, ker v živem jeziku vsak dan nastajajo nove besede in besedne

zveze pa tudi stare odmirajo. Sicer pa je takoj na prvi strani »Navodil za uporabo« Slovenskega pravopisa povedano: »Če torej kake besede v SP ni, še ni rečeno, da ni dovoljena ali da je slaba. Nje raba pa mora biti upravičena po pomenski potrebi.«

Včasih mi pride na ušesa pa tudi pred oči sumničenje, da smo posebno strogo sodili izposojenke iz slovanskih jezikov. Pregledal sem nekaj črk Pravopisa glede tega, pa sem videl, da to nikakor ne drži, da imajo n. pr. izposojenke iz srbohrvaščine redkokdaj križec, povečini pa zvezdico, to se pravi, da so v manj skrbnem jeziku, zlasti v strokovnih jezikih dovoljene; zvezdico imajo n. pr. baš, baviti se, bol, cepidlačiti, čtivo, križec pa predbacivati -am, nastradati -am, nasamariti -im, lozinka, komad, vzbuna.

Za križane imamo dobre domače izraze in zato res ne vem, zakaj bi jih opuščali in prevzemali tuje, manj jasne. V tem pogledu smo ravno taki kakor drugod, da se nam tuje zdi boljše in imenitnejše kakor domače.

Milko Matičetov

DR. KAREL ŠTREKELJ

Trda igra za življenje na zaplatah uboge zemlje, ki ne more in ne more preravnati več ko toliko ljudi, je Kraševce prisilila, da so v svoji pridnosti in iznajdljivosti znali iztisniti kruh celo iz kamna. Tembolj razveseljivo in občudovanja vredno pa je, da se rod, ki živi na zahodnih kraških tleh, nikakor ni izčrpal v tisočletnem boju za življenjski in narodni obstanek, ampak je celo še našel toliko moči in zdravih sokov v sebi, da je prispeval svoj delež tudi za vseslovensko kulturno stavbo, da je po svoje pomagal oblikovati duhovno podobo slovenstva. Če je Gorenji Kras dal slovenskemu slovstvu žlahten cvet — Srečka Kosovela, se Dolenji Kras po pravici lahko postavlja z dr. Karlom Štrekljem.

Karel Štrekelj se je rodil 24. 2. 1859 v Gorjanskem pri Komnu. Izmed štirinajstih bratov in sester jih je šlo več v šole in nekateri so dosegli tudi vplivna mesta v gospodarski ali upravni stroki, najvišje pa se je povzdignil Karel kot univerzitetni profesor. V otroških letih menda ni še kazal posebnega nagnjenja do učenosti, če je res, kar pravi hišno izročilo, da ni hotel iti v šolo in ga je zato morala dekla nesti. Gimnazijo je obiskoval v Gorici. Po maturi 1878 je odšel na Dunaj in na tamkajšnji univerzi leta 1884 promoviral za doktorja filozofije, čez dve leti pa se pri Miklošiču še habilitiral. Potem, ko je bil nekaj časa v zasebni službi kot učitelj v hiši grofice Colloredo-Mannsfeld, je leta 1890 prevzel za Cigaletom uredništvo slovenske izdaje Državnega zakonika, 1897 pa se je preselil z Dunaja v Gradec. Po prezgodnji smrti docenta Vatroslava Oblaka je namreč ostalo na graški univerzi prazno mesto. Dr. Karel Štrekelj, takrat že priznan znanstvenik, se je bil priglasil za to mesto in ga je tudi dobil. Zasedel je stolico za slovansko filologijo s posebnim ozirom na slovenski jezik in književnost kot izredni profesor. Čez leta je postal tudi redni profesor, a žal mu ni bilo dano več dolgo delati.